

діяльності опитуваного. Крім того, на якість перевірки впливає не тільки якість самого тесту (правильне формулювання питань, відповідей, малюнків тощо), а й якість конкретної тестової програми.

Висновок. Таким чином, комп'ютер як засіб навчання підвищує якість засвоєння матеріалу, розвиває мислення студентів, а саме гнучкість, схильність до експериментування та творчої діяльності, здатність встановлювати нові зв'язки тощо. Робота з комп'ютером викликає у студентів інтерес, посилює мотивацію та стимулює самоаналіз результатів учіння, створює можливості для проведення дослідницької роботи, дозволяє підвищити об'єктивність контролю й оцінювання знань студентів; технічні можливості комп'ютера оптимізують діяльність викладання та учіння. А отже, є необхідним інструментом викладача на шляху активізації пізнавальної діяльності студентів.

Використані джерела

1. Активізація пізнавальної діяльності студентів в умовах дистанційного навчання. – Автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.09 / О.В. Собаєва; Харк. держ. пед. ун-т ім. Г.С.Сковороди. – Х., 2001. – 19 с.
2. Зайченко І.В. Педагогіка: навч. посіб. для студ. вищих пед. навч. закл. / І.В. Зайченко. – Чернігів: Деснянська правда, 2003. – 528 с.

Nitchenko H.

DEVELOPMENT OF COGNITIVE ACTIVITY OF STUDENTS BY FACILITIES OF COMPUTER TECHNIQUE

The article examines the most common and effective ways of using computer technology to enhance students' cognitive activity. The author examines this issue in view of the following organizational forms: lectures, practical and laboratory classes, independent study students' work, final control.

Key words. *cognitive activity of students, computer, lectures, practical classes, laboratory classes, independent study student work, examination.*

Стаття надійшла до редакції 28.03.11

УДК 378.147

Носовець Н.М., Малишко О.В.

ОРГАНІЗАЦІЯ ПОЗААУДИТОРНОЇ РОБОТИ З РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ У ПРАКТИЦІ ВИЩОГО ПЕДАГОГІЧНОГО ЗАКЛАДУ

В даній роботі проаналізовано стан організації позааудиторної роботи в вищих навчальних закладах, обґрунтовано необхідність створення факультативів з педагогічної майстерності.

Ключові слова: *педагогічна майстерність, педагогічна техніка, комунікативна культура, позааудиторна робота, студент, вчитель.*

В умовах модернізації освіти сучасній школі потрібен вчитель, який особистісно включений в професію, володіє широким світоглядом, несе в собі гуманістичний потенціал освітнього процесу. Він повинен вміти обирати засоби мислення і дій, що дозволяють проявляти розуміння і терпимість до чужої віри, культури, світогляду та сприяють збереженню й розвитку гуманістичної культури, а також повинен бути здатним до співпраці зі своїми учнями, вміти стати референтною для них особистістю, неповторною, цікавою.

Тому перед педагогічною системою особливо гостро постала проблема вдосконалення роботи педагогічних університетів з підготовки майбутніх вчителів з високим рівнем професіоналізму, творчої активності, які відповідально ставилися б до результатів свого навчання та підготовки до майбутньої професійної діяльності.

Класики вітчизняної педагогіки вважали проблему формування педагогічної майстерності однією з найважливіших у підготовці майбутніх вчителів.

Традиційна освітня парадигма розглядала майстерність як здатність педагога знайти відповідь на запитання – чому і як учити. Сучасна освітня парадигма полягає у відповіді на запитання про те, хто і як стимулює самостійну творчу активність особистості.

Дослідженням питань педагогічної майстерності займалися такі педагоги як І. Зязюн, І. Андриаді, С. Якушева, В. Сластьонін, Г. Костюк, В. Моляко, Ш. Амонашвілі, Л. Кандрашова та інші. Окремими питаннями педагогічної майстерності займалися О. Булатова, О. Синиця, Л. Веденська, В. Біркенбіл, П. Сопер, А. Барбітова, І. Шинтяпіна та інші.

Мета статті – розкрити сутність педагогічної майстерності, її компоненти, проаналізувати особливості організації позааудиторної роботи в вищому педагогічному закладі з розвитку педагогічної майстерності майбутніх вчителів.

Сутність педагогічної майстерності за С. Якушевою полягає в якостях особистості самого педагога, який, здійснюючи цю роботу, забезпечує її успішність. Педагогічна майстерність – це професійне вміння оптимізувати всі види навчально-виховної діяльності направлену на гармонійний розвиток і вдосконалення особистості, формування її світогляду і здібностей [6, с. 6].

Педагогічну майстерність можна розглядати як властивість особистості, що відображає її духовно-моральну й інтелектуальну готовність до творчого осмислення соціокультурних цінностей суспільства, а також теоретичну й практичну готовність до творчого застосування знань, умінь і навичок у професійній діяльності.

А. Макаренко стверджував, що учні вибачать своїм вчителям і строгість, і сухість, і навіть причепливість, але не вибачать поганого знання справи.

Педагогічна біографія вчителя індивідуальна. Не кожний і не відразу стає майстром. Деякі витрачають на це багато років.

Педагогічна майстерність, виражаючи високий рівень розвитку педагогічної діяльності, володіння педагогічною технологією, у той же час виражає й особистість педагога в цілому, його досвід та професійну позицію. Майстерність вчителя – це синтез індивідуально-ділових якостей і властивостей особистості, що визначає високу ефективність педагогічного процесу.

В педагогічній науці розглядається декілька підходів до розуміння складових педагогічної майстерності. Одні вчені вважають, що це сплав інтуїції та знань, вміння авторитетного керівництва педагогічним процесом, здатності відчувати внутрішній світ дитини, мудрості, сміливості творити, здатності до наукового аналізу, фантазії та уяви. Але поряд з педагогічними знаннями, інтуїцією педагогічна майстерність включає і вміння в галузі педагогічної техніки. Саме педагогічна техніка дозволяє вихователю з меншими затратами енергії отримати кращий результат.

За І. Зазуном педагогічна майстерність складається з наступних елементів [2]:

- гуманістична спрямованість (домінанта на розвитку учня; бачити особистість, відчувати, розуміти, допомагати; "вирощувати" особистість через відкриття, а не насадження; відповідати за свій вплив; відчувати моральне задоволення від розвитку учня);
- професійна компетентність (компетентність знань; особистісна забарвленість знань; постійне оновлення знань);
- педагогічні здібності (комунікативні, перцептивні, динамізм, емоційна стабільність, оптимістичне прогнозування, креативність);
- педагогічна техніка (внутрішня і зовнішня).

Згідно з теоретичними положеннями, що розкривають зміст, структуру та механізм формування педагогічної майстерності майбутніх учителів можна зауважити, що це складний, динамічний та частково керований процес. Його успішність обумовлена сукупністю педагогічних умов, які забезпечують наявність педагогічного середовища, максимально наближеного до різноманітних ситуацій в педагогічному процесі, вчительській діяльності.

Педагогічний досвід, аналіз наукових джерел переконливо свідчать, що розвиток педагогічної майстерності, успішність формування професійного обліку майбутнього вчителя залежить не тільки від застосування якісно нових засобів і підходів до визначення мети чи змісту педагогічної освіти, а й від суттєвої перебудови вже наявних способів організації навчально-виховного процесу вищої педагогічної школи.

Останнім часом більш очевидним стає той факт, що повноцінне формування професійної компетентності майбутнього вчителя неможливо здійснити лише під час аудиторних занять. Постійне збільшення обсягу знань, які має опанувати майбутній фахівець за роки навчання у вищому навчальному закладі, зростання вимог до рівня його професіоналізму спричиняє гостру необхідність всебічного й глибокого вивчення шляхів, зовнішніх і внутрішніх умов становлення фахівця, виявлення закономірностей професійної підготовки та урахування можливостей позааудиторної роботи на шляху формування професійних рис.

Дослідженню позааудиторної виховної роботи та її значення в процесі підготовки вчителя присвячені роботи О. Дубасенюк, Л. Кондрашової, С. Савіної, О. Язвінської, О. Гаврилюк та інших.

Позааудиторна робота у вищому навчальному педагогічному закладі – це тривалий і багатоплановий процес. Позааудиторна робота має великий потенціал щодо виховання та процесу становлення професійно-педагогічної спрямованості особистості майбутнього вчителя. Визначаючи стан позааудиторної виховної роботи у вищому навчальному педагогічному закладі, необхідно брати до уваги взаємодію аудиторних і

позааудиторних занять, спрямованих на формування та розвиток педагогічної майстерності студентів, взаємозв'язок між засвоєною навчальною інформацією щодо теоретичних основ компонентів майстерності та її роллю у розв'язуванні педагогічних завдань та здійсненні педагогічних дій і вчинків, що вдосконалюються, розвиваються й закріплюються під час позааудиторних занять. Дуже важливо враховувати також системність, регулярність і продуманість позааудиторної роботи, її зв'язок із провідною спеціальністю майбутніх учителів.

Таким чином, позааудиторна робота – це спеціально організовані та цілеспрямовані позааудиторні заняття, система пізнавальних, виховних заходів, метою яких є поглиблення й розширення знань, одержаних в умовах навчального процесу, формування творчих здібностей, наукових інтересів, різноманітних умінь і навичок [3, с. 167].

Позааудиторна робота стимулює формування особистості майбутнього педагога за умови професіоналізації всіх виховних впливів на студентів.

Професіоналізація позааудиторної роботи припускає, з одного боку, "спеціалізацію", тобто урахування специфіки факультету, а з іншого – "педагогізацію", яка передбачає урахування загальної професіограми вчителя, надаючи всій системі роботи педагогічного аспекту, широке використання в практиці виховання прикладів із професійної діяльності. Професіоналізація позааудиторної роботи включає створення навмисних педагогічних ситуацій у порядку зростання їх складності від курсу до курсу з урахуванням характеру вчительської діяльності й таких, що вимагають прояву самостійності студентів, вольової напруги, емоційного налаштування в розв'язку поставлених задач [1, с. 12].

В своєму дослідженні ми пропонуємо розробку факультативу з педагогічної майстерності. Передумовою організації факультативного курсу стала мала кількість годин, які постійно скорочують, на вивчення курсу "Педагогічна майстерність". При цьому педагогічна майстерність – складна галузь педагогічних знань. Матеріал цієї дисципліни не підлягає швидкому засвоєнню, а зміст важко запам'ятовується з першого разу, так як педагогічна майстерність досліджує багатогранні явища і процеси, охоплює великий обсяг специфічних понять і термінів, що пов'язані з багатьма галузями психолого-педагогічних і соціально-філософських дисциплін. Наступною передумовою створення факультативу є те, що за своєю суттю "Педагогічна майстерність" є практичною дисципліною, яка спрямована на індивідуальну роботу, а на занятті не має можливості приділити достатнього часу кожному студенту. Факультативний курс розроблений таким чином, щоб доповнювати, поглиблювати, розширювати теоретичні знання студентів після вивчення даного курсу, а також удосконалювати особисту педагогічну культуру.

Ми пропонуємо на позааудиторних заняттях з педагогічної майстерності більше уваги приділяти формуванню зовнішньої педагогічної техніки майбутніх педагогів. Педагогічна техніка – це сукупність вмінь і навичок, що необхідні для ефективного використання системи методів педагогічного впливу на окремих учнів і колектив в цілому. Структура цього важливого компоненту педагогічної майстерності можна виразити наступними найбільш загальними вміннями: мовленнєвими вміннями, мімічною та пантомімічною виразністю, керуванням своїми психічними станами та підтримкою емоційно-творчого напруження, акторсько-режисерськими вміннями, що впливають не тільки на розум, але й на почуття вихованців. Але особливе місце серед вмінь і навичок педагогічної техніки займає розвиток мовлення вчителя як одного з важливих засобів виховання. Необхідна в діяльності вчителя культура мовлення – це чітка дикція, "поставлений голос", правильне дихання і розумне використання міміки і жестів.

Так, наприклад, два заняття факультативного курсу спрямовані на вивчення невербальної комунікації вчителя: міміці та жестах. Під час взаємодії вчителя та учнів інформацію несе не тільки мова. Більш виразними і дієвими часто виявляються не слова, а погляд, жест і міміка.

Неадекватне використання невербальної мови може дати ефект прямо протилежний очікуваному: вчитель недовірливо подивився – учень замкнувся, і розмова не вийшла; зробив різкий рух рукою – учень збився з думки під час відповіді біля дошки [4].

Відомо, що учні віддають перевагу вчителям з високим рівнем зовнішньої емоційності, з доброзичливим виразом обличчя. Надмірна рухливість м'язів очей або обличчя, як і млява їх статичність, досить серйозна перешкода в спілкуванні з учнями.

У спілкуванні з дітьми дуже важливе використання дотику (тактильна комунікація). Дотиком можна встановити контакт, привернути увагу, висловити своє ставлення до учня.

При знайомстві в перші чотирнадцять секунд на частку невербальних сигналів доводиться дев'яносто відсотків обсягу всієї прийнятої інформації і надалі більше половини припадає на жести, міміку та інтонацію. Жести можуть багато розповісти про людину: про емоційний стан, про ставлення до співрозмовника, про його характер та особистість в цілому та інше [4].

Таким чином, факультативний курс направлений на допомогу студентам в оволодінні педагогічною майстерністю, що полегшить проходження педагогічної практики та в подальшому самої педагогічної діяльності.

На технологічному факультеті Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка з 2010 року працює тренінг-клуб "Цицерони" під керівництвом доцента кафедри педагогіки, психології і методики технологічної освіти В.П. Сиченкова. Такі заняття проводяться як для студентів III курсу після вивчення "Педагогічної майстерності", так і для першокурсників. Мета цього клубу: формування комунікативної культури як складової професіоналізму майбутніх педагогів. За результатами спостережень

та опитування, студенти (III курс), які відвідували тренінг-клуб успішно захистили курсову роботу з педагогіки та більш вдало, ніж інші третьокурсники, пройшли першу навчальну педагогічну практику.

Отже, правильно організована позааудиторна робота розвиває в студентів потребу у вивченні педагогічної теорії, пробуджує інтерес до науково-педагогічної літератури, тим самим удосконалює в них такі важливі якості особистості, як пізнавальні інтереси й потреби, допитливість, уважність, звичку до систематичної роботи над собою, формує основи професійних переконань.

Організація позааудиторної роботи, з педагогічної майстерності, з урахуванням професійних інтересів, можливостей, схильностей і бажань студентів позитивно впливає не тільки на моральний, але й на духовний, професійний ріст майбутнього фахівця. Колективна позааудиторна робота піднімає кожного студента на сходинку вище в педагогічному світогляді, у професійних знаннях, у розвитку професійних творчих здібностей, естетичних потреб, професійно-педагогічного мислення – без чого немислима особистість сучасного педагога.

Використані джерела

1. Кондрашова Л.В. Внеаудиторная работа по педагогике в педагогическом институте / Л.В. Кондрашова. – Киев; Одесса: Вища шк. Головное изд-во, 1988. – 160 с.
2. Педагогічна майстерність: Підручник / За ред. І.А. Зязюна. – 2-ге видання – К.: Вища шк., 2004. – 422 с.
3. Педагогічний словник / За ред. М.Д. Ярмаченка. – К.: Педагогічна думка, 2001. – 514 с.
4. Роль языка жестов в педагогическом процессе [Электронный ресурс] // Все о психологии. Психолог и "Я". – Режим доступа: <http://psychologiya.ucoz.ru/publ/13-1-0-57>.
5. Сластенин В. Педагогика: Учебное пособие [Электронный ресурс] / В. Сластенин, И. Исаев и др. // Библиотека Гумер. – Режим доступа: http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Pedagog/slast/18.php.
6. Якушева С.Д. Основы педагогического мастерства / С.Д. Якушева. – М.: Академия, 2008. – 256 с.

Nosovets N., Malyshko O.

FORMATION OF FUTURE TEACHERS' PEDAGOGICAL EXCELLENCE IN OUT-OF-CLASS ACTIVITY AT HIGHER EDUCATION INSTITUTION

The organization of out-of-class activity in higher education institutions is analysed, the necessity of elective courses in pedagogical excellence is substantiated.

Key words: *pedagogical excellence, pedagogical technique, communicative culture, out-of-class activity, student, teacher.*

Стаття надійшла до редакції 17.03.11

